



НАРЪЧНИК С МОДЕЛИ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МОДЕЛ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ УЧИТЕЛ – РОДИТЕЛ:

✚ Задължения на всеки учител

Да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

✚ Мерки за намаляване на риска от училищен тормоз между учениците

1. На всички нива защита и отстояване на човешките права и проява на междулическа толерантност.
2. Запознаване на учители, родители и ученици със Заповед № РД 09-611/18.05.2012 г. на министъра на образованието и науката и с този механизъм, чрез сайта на училището.
3. Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители „Какво е насилие и тормоз и как да го разпознаваме?“:
 - сред родители на родителски срещи и в приемното време на класния ръководител;
 - сред ученици в час на класа и в приемното време на класния ръководител.
4. Извършване оценка на тормоза в началото и в края на учебната година.
5. Включване в обучения за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на справяне с училищния тормоз.

✚ Начини за противодействие на училищния тормоз между учениците

1. Дейности на равнище училище:

- ✓ **Превенцията на равнище училище** включва оценка на проблема, създаване на координационен съвет, изготвяне на план за противодействие на училищния тормоз и създаване на единни училищни правила.
- **ОЦЕНКА НА ПРОБЛЕМА**

Оценката и анализирането на проблема е първата стъпка към неговото решаване. Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси: Осъзнава ли се проблемът и какво се знае за него? Кой видове и какви форми на тормоз има в училището? Колко често те се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кой са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката следва да се извършва в началото и в края на учебната година. Тя се организира от училищното ръководство. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др. В Приложение 3 е включен пакет от такива психологически инструменти.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се обсъждат на педагогически съвет с участието и на непедagogическия персонал, а в подходящ формат – и с родителите и децата.

В края на учебната година може да се проведе училищна конференция с участието на цялата училищна общност или серия от фокус групи с деца от различни възрасти, родители, учители и др.

- **СЪЗДАВАНЕ НА КООРДИНАЦИОНЕН СЪВЕТ**, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза учители, педагогически съветник, заместник-директор, родители., Ученически парламент, медицински специалист.
- **ПЛАНИРАНИ МЕРКИ**

Съгласно Годишен план на ПГФК „Княгиня Евдокия“.

Договаряне на единен механизъм, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие

Подобряване на системата от дежурства.

Осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти.

2. Дейности на ниво класна стая/паралелка:

Съгласно План за часа на класа.

Целта е да се създаде пространство, в което да се говори открито за тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като емпатия, толерантност и уважения към различията, решаване на конфликти и др.

3. Дейности с родителско участие:

Участие в училищни инициативи и мероприятия.

Процедури и алгоритъм при установен тормоз между учениците

Таблица 1.

Ниво на тормоз	Отговор на училището	Отговорни лица
Ниско нарушаване на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило – налагане на съответната последица	Учител, дежурен учител, класен ръководител
Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата	Протокол за тормоз – възстановяване на щетата, преценява се дали е необходимо да се разговаря с родителите	Класен ръководител

Сериозно – злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител.	Насочване към МКБППМН и полицията, ОЗД по силата на координационния механизъм; Протокол за тормоз – среща с родителите – възстановяване на щетата – включване на учениците в допълнителни програми	Координационен съвет
--	---	----------------------

Действия при разрешаване на установен училищен тормоз между учениците

Важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата.

За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват.

По-голяма част от ситуациите на тормоз следва да бъдат овладени от учителите, а някои от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

Първа стъпка: Прекратяване на ситуация на тормоз:

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел.

- в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и незабавно да се прекрати физическият контакт между тях;
- не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на насилника и други деца, защото това може да урони неговото достойнство;
- често спонтанната реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата” и наказване на „насилника”. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от състрадание, за да може то да развие това чувство към другите. Защото липсата на състрадателност е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз.

Втора стъпка: Реакции спрямо ученикът, който е упражнил тормоз

Първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата;

Когато се прилага подходът за възстановяване на щетата е необходимо задължително да се уведоми класният ръководител.

Прилага се от класния ръководител или училищен психолог, педагогически съветник.

Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се

действия с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан..

Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност.

С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза.

Като първа стъпка класният ръководител изслушва детето.

Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете.

След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време може да проследява поведението на децата и да дава обратна връзка.

Трета стъпка: Реакции спрямо ученик, който е обект на тормоз

Работата с ученици, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.

Важно е класният ръководител да поговори с ученика, по възможност още същия ден, за да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени.

Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстници.

При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно.

Подчертава се поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се.

Никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговия мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици.

Класният ръководител наблюдава детето в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него.

Четвърта стъпка: Реакции, спрямо наблюдателите

Класният ръководител изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще.

Убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.

Класният ръководител насърчава учениците за грижа спрямо тормозеното дете.

Училищна система за насочване към други служби

- ✓ **Регистриране на ситуации на тормоз** – създава се регистър на училището за регистриране на случаи на тормоз между учениците.

1. Всяка ситуация на тормоз се регистрира и описва от учителя, който я е наблюдавал с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира

подходяща интервенция. Регистърът съдържа следните реквизити: „дата”, „участници”, „клас”, „предприети мерки”, „подпис”.

1. Регистърът се съхранява на достъпно място в учителската стая.

2. Класните ръководители следят за вписаните в регистъра случаи и предприемат съответни мерки като взаимодействат с родителите на ученика, с учители и училищен психолог/педагогически съветник.

3. В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие Координационният съвет предлага на директора да бъде потърсено съдействие от страна на отдел „Закрила на детето по местоживееене” и отдела за „Закрила на детето”, на чиято територия е училището, местните комисии за БППМН, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.

✓ **Кога и къде може да бъде подаден сигнал за дете в риск**

1. Съгласно Закона за закрила на детето, чл.7, ал. 1 лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „СП”, ДАЗД или МВР.

2. Към ДАЗД функционира Национална телефонна линия за деца – 116111, която е достъпна 24 часа в денонощието, безплатна и предоставя подпомагане и консултиране по всякакви въпроси и проблеми свързани с деца.

3. Всеки един професионалист в системата на образованието може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето” по местоживееене на детето. Това може да бъде – директор, учител, педагогически съветник, възпитател, хигиенист.

✓ **Включване на родителите**

1. Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията;

2. В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна;

3. Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта;

4. От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат;

✓ **Ресурсна обезпеченост**

Училищното ръководство се задължава да:

– осигурява обучение за всеки един от служителите си всяка година;

– изгражда механизми за взаимодействие с различни институции;

– осигурява подкрепяща мрежа от специалисти в училище, които да удържат ситуацията на тормоз в училището.

• **УЧИЛИЩНИ ПРАВИЛА ЗА ДЕЙСТВИЕ В СЛУЧАИ НА ТОРМОЗ И НАСИЛИЕ СРЕД УЧЕНИЦИТЕ**

Настоящите правила имат за цел прилагането на цялостен училищен подход, полагане на координирани и последователни усилия за предотвратяване на тормоза и създаване на по-сигурна училищна среда.

A. Задължения на персонала

1. Училищен координационен съвет (УКС)

- Запознава педагогическия и непедагогическия персонал с формите на насилие и с Механизма за противодействие на училищния тормоз между учениците в ПГФК „Княгиня Евдокия“ в срок (*до първата седмица на месец октомври*).
- Изготвя предложения за актуализиране на Единните правила за задълженията на всички служители, свързани със случаите на тормоз и насилие, като неразделна част от Правилника за дейността на училището.
- Разработва план за противодействие на училищния тормоз за съответната учебна година във връзка с установените и анализирани резултати от анкетирването.
- Обобщава и анализира резултатите от оценката в резултат от изследването на класните ръководители (*до края на октомври за началото на учебната година*).
- Запознава заинтересованите страни с обобщените резултати и обсъжда необходимостта от конкретни мерки и действия (*първата седмица на месец ноември*).
- Обобщава и анализира резултатите от оценката в резултат от изследването на класните ръководители (*до края на учебната година за съответния етап*).
- Проследява и координира дейностите за справяне с тормоза на ниво училище. Обобщава предложенията на класовете и изготвя общоучилищни правила.
- Обсъжда и приема процедурите за докладване, регистриране и проследяване на случаите на тормоз.
- Прави мотивирани предложения до директора с цел подобряване на работата.
- Подпомага класните ръководители с материали, съдейства за организиране на периодични обучения на учителите по темата за насилието.
- Изготвя годишен отчетен доклад на координационния съвет до директора на училището за края на учебната година.

2. Класни ръководители

- Провеждат превантивни занятия в часа на класа, свързани с тормоза и насилието както в началото на годината и така и периодично през учебната година, като могат да привличат различни специалисти (напр. от Центъра за превенция на насилието, МКБППМН и др.).
- Информират учениците за Националната телефонна линия за деца 116 111.
- Организируют учениците за приемане на правила, последици, ценности, имащи отношение към проявите на насилие. Постери с приетите правила и последици се поставят на видно място в класната стая.
- Запознават и уточняват с учениците процедурата за съобщаване на случаи на тормоз.
- Реагират при всеки опит за насилие над ученик в клас, съгласно утвърдените процедури и приетите правила и последици.

- Попълват протокол в регистрационната книга за всеки инцидент или проява на насилие.
- Участват в работата на екипа, сформирани по конкретен случай на ученик от класа им.
- Запознават родителите с формите на насилие и с дейностите по Механизма, както и за приетите правила и процедури. Съдействат за включването им в дейностите на ниво училище в срок (*до първата седмица на месец октомври*).
- Извършват оценка на тормоза между учениците в училището в началото и края на учебната година (*посредством Приложение № 3 към Механизма*).

3. Педагогически съветник

- Участва в дейността на Училищния координационен съвет.
- Извършва оценка на ситуацията в училище чрез различни методики и я представя на заседание на педагогическия съвет.
- Участва в екипите за работа по случай и при нужда разработва програми за работа с деца в риск.
- Съхранява протоколите за докладване на случаи на насилие и друга съпътстваща документация.
- Води и съхранява **Дневник за случаите на тормоз**.

4. Учители, които не са класни ръководители

- Включват темата за насилието в учебни единици, при които това е възможно. Поощряват и развиват съвместното учене, както и поведение на сътрудничество и взаимопомощ.
- Запознават се и използват установената система за информиране и съобщаване за случаи на тормоз над ученици.

5. Дежурни учители

- Спазват стриктно утвърдения от директора график за дежурство.
- Реагират според утвърдените процедури в ситуации на насилие по време на дежурството им.
- Оказват съдействие на охраната при установени от тях нарушения на ученици и докладват на училищното ръководство, като попълват протокол, отразяващ инцидента.

6. Непедагогически персонал

- Полагат грижи за предотвратяване на насилнически действия в училищните помещения, за които отговарят.
- Познават основните принципи на действие и ги прилагат – правила, последствия, протокол за реагиране на насилие.
- Не допускат прояви на насилие и съобщават за тях на класен ръководител, педагогически съветник, заместник-директор, директор.

Б. Процедура за информиране и съобщаване на случаи

Всеки учител и служител, наблюдавал ситуация на насилие между деца, е длъжен да прекрати инцидента и да информира училищното ръководство устно, а в последствие чрез попълване на протокол. Случаят се регистрира в училищния дневник.

Всеки класен ръководител дискутира проблема с учениците от класа си и може да договори с тях различни подходящи форми и начини за съобщаване на случаи на тормоз в класа.

Учениците, които помагат на жертвата или подкрепят тормоза също уведомяват класния си ръководител за инцидента.

Класният ръководител попълва **протокол за развитието на случая** и информира родителите.

УКС заседава по случая, набелязва мерки с цел намаляване на инцидентите.

В. Процедури за регистриране, докладване и разглеждане на случаи на насилие и тормоз сред учениците.

Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз и/или насилие, на която е станал свидетел.

1. Всяка ситуация на тормоз трябва да бъде регистрирана и описана в **дневника на училището** от учителя, който я е наблюдавал.

Водене на училищен дневник със случаи и управление на информацията

Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна училищна политика за противодействие на насилието и тормоза в училище. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на нива две и три според приетата класификация (Таблица 1), при които е необходима и намесата на координационния съвет. Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация: дата; какво се е случило – кратко описание на ситуацията, кога се е случило, кои са участниците; кой служител е регистрирал ситуацията – име и подпис; какво е предприето като действия (интервенция); кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители); как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои. На базата на вписаните ситуации, координационният екип извършва оценка на риска. Екипът е отговорен за анализа и разпознаването на ученици, които участват и се въвличат в ситуации на тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. Анализът е подчинен на цели за извеждане на необходимост от индивидуална работа по случай с ученик, който се намира в ситуация на риск. Екипът създава процедура за откриване и работа по случай в училище.

2. Изготвя се протокол в електронен вид или на хартиен носител. При необходимост от допълнителна работа с дете – жертва на насилие или дете, упражняващо насилие, се изготвя индивидуална работна програма с ясно разписани

функции и дейности на екип, включващ педагогически съветник, класен ръководител, родител и др. при необходимост.

3. Действия в случаи на инцидент, който поставя в риск или уврежда живота и/или здравето на ученик.

Учителите или служителите, наблюдавали случай на тормоз, действат в следната последователност:

- прекратяват конфликта;
- извеждат пострадалото дете от зоната на инцидента;
- оказват първа помощ и/или търсят такава от медицинското лице в училището;
- при непосредствена опасност за здравето и живота на пострадало дете се обаждат на телефон 112;
- наблюдавалят инцидента и медицинското лице уведомяват класния ръководител, родителите/настойниците на детето, и училищното ръководство;
- лицето, наблюдавало случая, описва ситуацията писмено в протокол.

4. Действия при установяване, че дете е жертва на насилие или е в риск от такова.

Всеки служител, на когото стане известно, че има дете в риск се нуждае от закрила, следва незабавно да уведоми директора на училището, помощник-директора, да действа съгл. предписанията на закона След проверка на случая директорът подава сигнал до Отдел „Закрила на детето”.

Работата в екип ще даде възможност и за обратна връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на планираните цели.